

DOI:10.28925/2664-2069.2020.1.8

УДК 378.4.011.3-057:159.922.62

РІВНІ ОСОБИСТІСНОЇ ЗРІЛОСТІ СТУДЕНТІВ ГУМАНІТАРНОГО УНІВЕРСИТЕТУ

Савченко Валентин^{ACDF}, Харченко Галина^{BDE}, Буряк Ольга^{BDE},
Омері Ірина^{BDE}, Неведомська Євгенія^{BDE}, Тимчик Олеся^{BDE},
Яценко Світлана^{BDE}, Білецька Вікторія^{BDE}, Ясько Лілія^{BDE}

Київський університет імені Бориса Грінченка, м. Київ, Україна

Внесок автора: А — концепція та дизайн дослідження; В — збір даних;
С — аналіз та інтерпретація даних; D — написання статті;
Е — редагування статті; F — остаточне затвердження статті.

Анотація

Актуальність. Зрілість особистості, її внутрішній світ відіграє суттєву роль у формуванні здоров'я. Недарма, за визначенням Всесвітньої організації охорони здоров'я, одним із компонентів здоров'я є духовність людини. Проте рівень особистісної зрілості дорослої людини не завжди відповідає її віку і може бути нижчим.

Мета. Визначити рівні особистісної зрілості (внутрішнього розвитку) студентів гуманітарного університету і встановити особливості їх розподілу залежно від статі, терміну навчання, спеціальності, віросповідання та ставлення до релігії.

Матеріал і методи. 207 студентів Київського університету імені Бориса Грінченка, середній вік яких становив 19.46 ± 2.12 років. Чоловіків було 105 (50.7 %), жінок — 102 (49.3 %). Для встановлення рівнів особистісної зрілості проведено опитування за Хосе Стивенсом (Jose Stevens). Виділяли таких 5 рівнів: «немовля», «малюк», «підліток», «юнак» і «дорослий».

Результати. У студентів гуманітарного університету, що навчалися за спеціальностями «Фізична терапія, ерготерапія» та «Фізична культура і спорт», у 62.8% (130/207) випадків встановлені високі рівні, в 32.4% (67/207) випадків — низькі рівні особистісної зрілості. У п'ятій частині студентів (19.8%; 41/207) виявлені комбінації декількох рівнів особистісної зрілості. Це вказувало на відсутність цільності уявлень молоді про свій внутрішній світ і духовність. Студенти жіночої статі були більш внутрішньо розвинутими, ніж чоловічої, про що свідчило статистично значуще переважання у них високих рівнів особистісної зрілості — 66.7%; 68/102 (у чоловіків — 48.6%; 51/105). Уявлення про зрілість особистості у студентів старших курсів (IV-й і V-й курси) були більш сформованими, ніж у студентів молодших курсів (I-й і II-й курси). Дотримання студентами релігійних традицій, як віруючих, так і невіруючих, призводило до формування більш високих рівнів особистісної зрілості в порівнянні з тими студентами, які релігійних традицій не дотримувалися.

Висновки. Третя частина студентів гуманітарного університету має низький рівень особистісної зрілості (внутрішнього розвитку). За рівнем особистісної зрілості жінки переважають чоловіків. Студенти, які дотримуються релігійних традицій (як віруючі, так і невіруючі), є більш внутрішньо розвинутими, ніж ті, які таких традицій не дотримуються.

Ключові слова: студенти, рівень, особистість, внутрішній розвиток, духовність, опитування, Хосе Стивенс.

LEVELS OF PERSONAL MATURITY AMONG THE STUDENTS OF HUMANITARIAN UNIVERSITY

Savchenko Valentyn, Kharchenko Halyna, Buriak Olga, Omeri Iryna,
Nevedomsjka Jevgenija, Tymchyk Olesia, Yatsenko Svitlana,
Biletska Viktoria, Yasko Liliia

Borys Grinchenko Kyiv University, Kyiv, Ukraine

Abstract

Introduction. Maturity of personality, their inner world plays a substantial role in health development. For a reason, following the definition by the World Health Organization spirituality is one of human health components. Still, the level of personal maturity of an adult does not always comply with their age and can be lower.

Aim is to determine the levels of personal maturity (internal development) of the humanitarian university students and to identify the peculiarities of their distribution depending on gender, duration of studying, specialty, confession of faith, and attitude to religion.

Material and methods. 207 students of Borys Grinchenko Kyiv University, average age of the surveyed 19.46 ± 2.12 . There were 105 males (50.7%), and 102 females (49.3%). For determination of the levels of personal maturity the questionnaire by Jose Stevens was implemented. There were 5 levels specified: «baby», «junior», «teen», «young man/woman», and «adult».

Results. Among the humanitarian university students of the specialties «physical therapy, ergotherapy» and «physical education and sports», in 62.8% (130/207) cases high levels of personal maturity were identified, in 32.4% (67/207) cases there were low levels. Among one fifth of the students (19.8%; 41/207) the combinations of several levels of personal maturity were identified. It was indicative of the youth's failure to having an integral idea of their inner world and spirituality. The female students were more internally developed than the male ones, which was indicative of statistically substantial predominance of high levels of personal maturity among them — 66.7%; 68/102 (among the males — 48.6%; 51/105). Ideas of personal maturity among the senior students (the 4th and 5th years of studies) were more accomplished than the ones of the junior students (the 1st and 2nd years of studies). Following religious traditions both by the holders of religious beliefs and not, led to development of higher levels of personal maturity compared to those students not following religious traditions.

Conclusions. One third of the humanitarian university students have low level of personal maturity (internal development). According to the level of personal maturity, females prevail over males. The students following religious traditions (the holders of

religious beliefs and not) are more internally developed than those not following such traditions.

Key words: students, level, personality, internal development, spirituality, questionnaire, Jose Stevens.

Вступ. Здоров'я людини є багатокомпонентним явищем. Згідно визначення Всесвітньої організації охорони здоров'я, одним із компонентів здоров'я є душевне (духовне) благополуччя [1]. Проте стану душевного здоров'я студентів приділяється значно менше уваги, ніж соматичному здоров'ю. Карабущенко Н.Б. зауважує, що у 34.1 % студентів із 173 було виявлено відносно духовне благополуччя [2]. За даними Михалец І.В., 50 % майбутніх педагогів професійної підготовки мали низькі рівні розвитку духовності [3]. Голубєва Г.Н., Голубєв А.І. за результатами опитування встановили наявність у 60 % студентів «духовного виснаження» [4].

За кордоном також приділяється увага духовності студентів. Переважають дослідження, в яких вивчається необхідність розуміння духовних та релігійних питань при наданні пацієнтам / клієнтам паліативної медичної та соціальної допомоги [5; 6; 7]. При цьому частина авторів вважають, що духовність як таку треба відокремлювати від релігійності [8, 9]. Також треба враховувати культурні аспекти духовної орієнтації людини [10]. Вивчення духовності у студентів за шкалою духовного благополуччя (spiritual well-being) [11] показало наявність у 67 % студентів помірного рівня духовності із середнім показником 90.65 ± 16.64 балів [12]. За даними іншого дослідження, середній (помірний) рівень

духовного здоров'я був характерний 74.55 % студентів [13].

З духовним здоров'ям, з духовністю пов'язаний внутрішній розвиток людини як особистості. Вивчення особистісної зрілості молоді людини має принципове значення, оскільки це може допомогти у збереженні та зміцненні їхнього загального здоров'я [14; 15; 16]. Гіпотезою дослідження було ствердження наявності у студентської молоді недостатньої особистісної зрілості (внутрішнього розвитку), яка може залежати від статі, терміну навчання, ставлення до релігії тощо.

Мета дослідження — визначити рівні особистісної зрілості (внутрішнього розвитку) студентів гуманітарного університету і встановити особливості їх розподілу

ставлення до релігії.

Матеріал і методи дослідження. Учасники дослідження. Дослідження проведено серед студентів I–V курсів Київського університету імені Бориса Грінченка. Головними критеріями включення в дослідження був вік студентів: від 17 до 24 років включно. Всього обстежено 207 студентів. Їх середній вік становив ($M \pm S$) 19.46 ± 2.12 (95 % довірливий інтервал: 19.17–19.75) років. Чоловіків було 105 (50.7 %), жінок — 102 (49.3 %). На першому курсі навчалось 34 (19.8 %), на другому — 58 (33.7 %), на третьому — 18 (10.5 %), на четвертому — 49

(28.5 %) і на п'ятому — 13 (7.6 %) студентів. Переважна більшість студентів (72.5 %; 150/207) навчалась на Факультеті здоров'я, фізичного виховання і спорту за спеціальностями «Фізична культура і спорт» — 38.6 % (80/207), «Фізична терапія, ерготерапія» — 33.8 % (70/207).

У всіх студентів було отримано інформовану згоду на участь в дослідженні. Протокол дослідження був розглянутий та схвалений на засіданні комісії з питань етики Факультету здоров'я, фізичного виховання і спорту Київського університету імені Бориса Грінченка. Дослідження повністю відповідало принципам Гельсінської декларації Всесвітньої медичної асоціації «Етичні принципи медичних досліджень за участю людини у якості об'єкта дослідження».

Організація дослідження. (дизайн) Проведено одноцентрове проспективне одномоментне вибіркове обсерваційне дослідження. Набір матеріалу здійснювався опитуванням студентів, які дали згоду прийняти участь у дослідженні. Опитування проводилося у вигляді надання відповідей на питання спеціальних анкет, однократно, під час знаходження студентів в університеті, у присутності дослідника, в спеціально виділений для цього час. Дослідження здійснено у жовтні та листопаді 2018 року, тобто в період повного входження студентів в навчальний процес після канікул або вступу до університету.

Для встановлення рівнів особистісної зрілості (внутрішнього розвитку) студентів застосовано

опитування за Хосе Стивенсом (Jose Stevens) [17]. Було сформовано опитувальник, який передбачав надання відповідей на 75 питань. Питання групувались по п'ятих шкалах (в одній шкалі — 15 питань), кожна з яких відповідала одному із рівнів (стадій) особистісної зрілості людини: «немовля», «малюк», «підліток», «юнак» і «дорослий». Рівнем особистісної зрілості вважався той, за яким було набрано найбільшу кількість балів (позитивній відповіді на питання відповідав 1 бал). Рівень вважався сформованим, коли за його шкалою було набрано 9 і більше балів. Якщо жоден із рівнів не набрав такої кількості балів, то особистісна зрілість вважалася недиференційованою. У випадках одночасного формування декількох рівнів особистісної зрілості (однакові суми балів за декількома шкалами) робився висновок про їх комбінацію.

Обстеження також включало надання відповідей на наступні 2 питання:

1) «Чи сповідуєте ви яку-небудь релігію?» (варіанти відповіді: не дотримуюсь жодної релігії; православне християнство; католицьке християнство; протестантське християнство; іслам; іудаїзм; буддизм; індуїзм; інші релігії або школи внутрішнього розвитку);

2) «Ваше ставлення до релігії та дотримання релігійних традицій» (варіанти відповіді: мене це не цікавить; ставлюсь з повагою, але традицій не дотримуюсь; не є віруючою людиною, але деяких традицій дотримуюсь нерегулярно; не є віруючою людиною, але традицій дотримуюсь регулярно; віруючий, але традицій не дотримуюсь; віруючий,

традицій дотримуюсь нерегулярно; віруючий, традицій дотримуюсь регулярно).

Обстеження студентів та наступна робота передбачали знеособлення одержаних матеріалів.

Основним результатом дослідження було встановлення рівнів особистісної зрілості студентів та їх розподіл залежно від різних біосоціальних параметрів, передбачених експериментом (стать, термін навчання, спеціальність за навчанням, віросповідання, ставлення до релігії).

Статистичний аналіз. Розмір вибірки попередньо не розраховували. Статистична характеристика вибірки надана шляхом знаходження середнього арифметичного (M) та його стандартного відхилення (S). Для оцінки розсіювання значень навколо центральної точки використано

довірливий інтервал. Розбіжності частот якісних показників встановлювали вирахуванням для бінарних величин t-критерію Стьюдента, для порядкових величин — обчисленням критерію відповідності χ^2 Пірсона з поправкою Йетса. Розбіжності між декількома (більше двох) сукупностями встановлювали непараметричним критерієм Краскела-Уолліса (Kruskal-Wallis). Критерієм достовірності статистичних оцінок служив рівень значущості з вказівкою ймовірності помилково відхилити нульову гіпотезу (p), за пороговий рівень прийнято значення 0,05. Обробка даних дослідження виконувалася за допомогою програмного продукту STATISTICA for WINDOWS 6.0 (фірма StatSoft, США).

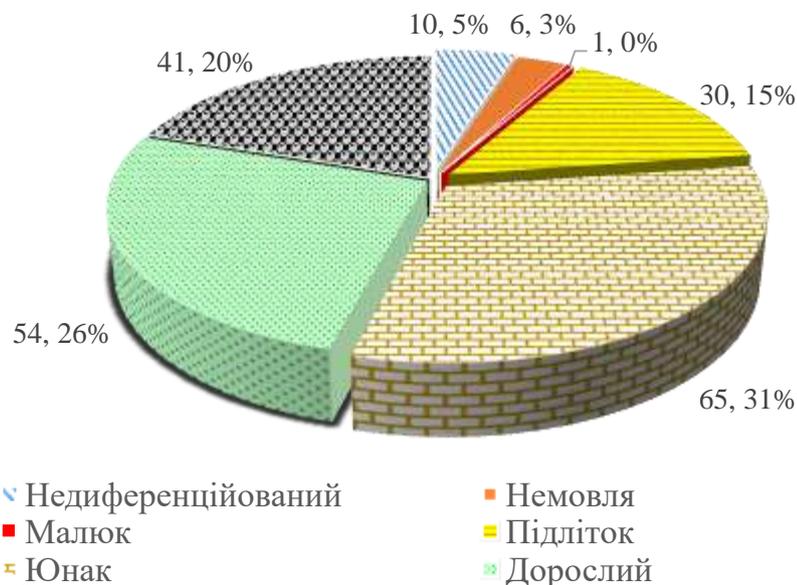

Рис. 1. Розподіл рівнів особистісної зрілості у студентів гуманітарного університету (n, %)

Результати дослідження та їх обговорення.

Визначення особистісної зрілості у 207 обстежених студентів показало наявність переважно двох її рівнів: «юнак» ($n = 65, 31,4 \%$) і «дорослий» ($n = 54, 26,1 \%$) (рис. 1). Рівнем особистісної зрілості, який відповідав біологічному віку обстежених студентів, був «юнак», а найбільш високим рівнем — «дорослий». Загалом ці два рівня серед обстежених студентів становили більше половини випадків ($n = 119; 57,5 \%$). Недиференційовані та низькі рівні особистісної зрілості («немовля», «малюк») загалом

діагностувалися у 17/207 (8.2 %) студентів. Також встановлено, що один рівень особистісної зрілості встановлено лише у 16 (7.7 %) студентів, одночасно два рівня (як з однаковими, так і з різними значеннями шкал) — у 51 (24.6 %), три рівня — у 65 (31.4 %), чотири рівня — у 39 (18.8 %) і п'ять рівнів — у 26 (12.6 %) із 207 студентів.

Розподіл рівнів особистісної зрілості студентів гуманітарного університету залежно від статі подано в таблиці 1. У цілому структура цього розподілу була статистично значуща ($\chi^2 = 33.59, p = 0.0204$).

Таблиця 1

Рівні особистісної зрілості студентів гуманітарного університету залежно від статі

Рівні особистісної зрілості	Чоловіки ($n = 105$)		Жінки ($n = 102$)	
	n	%	n	%
Недиференційований	8	7.6	2	2.0
Немовля	3	2.9	3	2.9
Малюк	0	0.0	1	1.0
Підліток	22	21.0	8	7.8 *
Юнак	29	27.6	36	35.3
Дорослий	22	21.0	32	31.4
Комбінація	21	20.0	20	19.6

* статистично значущі відмінності між вибірками при ймовірності помилкової оцінки $p < 0.01$

Проведено аналіз особистісної зрілості студентів залежно від терміну навчання. Для цього було сформовано дві групи: в групу молодших курсів були об'єднані студенти I-го та II-го курсів ($n = 92$), в групу старших курсів — студенти IV-го та V-го курсів ($n = 62$). У табл. 2 наведені рівні особистісної зрілості обстежених студентів у цих групах. У цілому розподіл рівнів особистісної зрілості залежно від

терміну навчання студентів був статистично незначущим ($\chi^2 = 8.57, p = 0.1986$). Рівень особистісної зрілості частіше не диференціювався серед студентів молодших курсів — 9.8 % (9/92). Таких студентів серед старшокурсників не було ($t = 3.158; p < 0.01$). Також слід підкреслити, що серед старших курсів частіше зустрічались студенти з мінімальною кількістю сформованих рівнів особистісної зрілості (не більше двох

рівнів) — 23.9 % (22/92) в порівнянні зі студентами молодших курсів —

41.9 % (26/62), що було статистично значущим ($t = 2.343$; $p < 0.05$).

Таблиця 2

Рівні особистісної зрілості студентів гуманітарного університету залежно від терміну навчання

Рівні особистісної зрілості	Термін навчання			
	I–II курси (n = 92)		IV–V курси (n = 62)	
	n	%	n	%
Недиференційований	9	9.8	0	0*
Немовля	2	2.2	2	3.2
Малюк	1	1.1	0	0.0
Підліток	12	13.0	10	16.1
Юнак	26	28.3	20	32.3
Дорослий	25	27.2	14	22.6
Комбінація	17	18.5	16	25.8

* статистично значущі відмінності між вибірками при ймовірності помилкової оцінки $p < 0.01$

У табл. 3 наведено розподіл рівнів особистісної зрілості студентів залежно від спеціальності. Із вказаної таблиці слідує, що рівень «немовля» частіше реєструвався у студентів, що навчалися за спеціальністю «Фізична культура і спорт». Серед студентів зі спеціальності «Фізична терапія, ерготерапія» такого рівня

особистісної зрілості не було ($t = 2.052$; $p < 0.05$). Відносна кількість рівня «юнак» у студентів, що навчалися за спеціальністю «Фізична терапія, ерготерапія», суттєво переважала такий рівень у студентів зі спеціальності «Фізична культура і спорт» ($t = 2.154$; $p < 0.05$).

Таблиця 3

Рівні особистісної зрілості студентів гуманітарного університету залежно від спеціальності

Рівні особистісної зрілості	Спеціальність			
	«Фізична терапія, ерготерапія» (n = 70)		«Фізична культура і спорт» (n = 80)	
	n	%	n	%
Недиференційований	3	4.3	6	7.5
Немовля	0	0	4	5.0*
Малюк	0	0	0	0
Підліток	8	11.4	13	16.3
Юнак	27	38.6	18	22.5*
Дорослий	19	27.1	18	22.5
Комбінація	13	18.6	21	26.3

* статистично значущі відмінності між вибірками при ймовірності помилкової оцінки $p < 0.05$

Про віросповідання студентів та їх ставлення до релігії судили за питанням «Чи сповідуєте ви яку-небудь релігію?». На це питання отримані наступні відповіді: «не дотримуюсь будь-якої релігії» — 67 (32.4 %), «православне християнство» — 116 (56.0 %), «католицьке християнство» — 5 (2.4 %), «протестантське християнство» — 7 (3.4 %), «буддизм» — 2 (1.0 %), «інші релігії або різні школи внутрішнього розвитку» — 5 (2.9 %) осіб із 207 студентів. Не дали відповідь на це питання 4 (1.9 %) особи. Прихильників ісламу, іудаїзму та індуїзму не було. Далі проведено аналіз розподілу рівнів особистісної зрілості студентів, що сповідують християнство ($n = 128$) в порівнянні з тими студентами, що не сповідують релігію ($n = 67$). Встановлено, що особистісна зрілість частіше не диференціювалася у студентів, які не сповідували будь-яку релігію — 6 випадків із 67 (9.0 %). У студентів, що сповідували християнство, таких випадків було лише 2 із 128 (1.6 %) ($t = 2.023$; $p < 0.05$).

Ставлення студентів до релігії та дотримання ними релігійних традицій вивчено шляхом аналізу відповідей на питання «Ваше ставлення до релігії та дотримання релігійних традицій». На це питання студенти відповіли наступним чином: «мене це не цікавить» — 51 (24.6 %), «ставлюсь з повагою, але традицій не дотримуюсь» — 50 (24.2 %), «не є віруючою людиною, але деяких традицій дотримуюсь нерегулярно» — 28 (13.5 %), «не є віруючою людиною, але традицій дотримуюсь регулярно» — 8 (3.9 %), «віруючий, але традицій не дотримуюсь» — 13

(6.3 %), «віруючий, традицій дотримуюсь нерегулярно» — 50 (24.2 %), «віруючий, традицій дотримуюсь регулярно» — 7 (3.4 %) осіб. Подальший аналіз розподілу рівнів особистісної зрілості студентів залежно від їхнього ставлення до релігії не виявив якихось статистично значущих закономірностей.

Розробник концепції рівнів (стадій) особистісної зрілості людини Хосе Стивенс (Jose Stevens) вважав, що особистісна зрілість не завжди відповідає біологічному віку (періоду розвитку) людини. Особистісна зрілість деяких дорослих людей може відповідати рівню юнака, підлітка або

СПОРТИВНА НАУКА ТА ЗДОРОВ'Я ЛЮДИНИ

вік [17].

Основним результатом нашого дослідження стало встановлення рівнів особистісної зрілості людини та їх розподіл залежно від статі, терміну навчання, спеціальності, віросповідання та ставлення до релігії. Нами виявлено, що більша половина студентів (57.5 %; 119/207) відповідали віковому («юнак») та високому («дорослий») рівням особистісної зрілості людини. До цієї сукупності можна долучити 11 студентів, котрі мали комбінацію рівнів «юнак» і «дорослий», рівноцінних за сумою балів по шкалах. Тоді загалом ці два високі рівні особистісної зрілості були характерні 62.8 % (130/207) студентів. Також встановлено, що 17.9 % (37/207) студентів за рівнем особистісної зрілості не відповідали своєму віку і мали низькі рівні («немовля», «малюк», «підліток»). До цих студентів можна долучити ще 30 таких, які мали хоч б один низький

рівень у комбінації рівнів за однаковими сумами балів по шкалах. Тоді загалом студентів з низькими рівнями особистісної зрілості було майже третина — 32.4 % (67/207).

Отримані нами дані багато в чому відповідають результатам дослідження духовності, які навели Ghonche Pour A. et al. (2019) — 67 % студентів мають помірний рівень духовності [12] та Dhama K. et al. (2017) — 74.55 % студентів мають середній рівень духовного здоров'я [13]. Подібний результат отримали і Гончаренко М.С. зі співавторами (2008), які сповістили про наявність у 64 % студентів факультету іноземних мов високого рівня духовного здоров'я [18]. З іншої сторони, більшість вітчизняних вчених наводять дані про низькі рівні духовного розвитку / здоров'я студентської молоді [2, 3, 4]. Однак стверджувати про повну відповідність отриманих нами і наведених даних іншими авторами не можна. Це обумовлено застосуванням різних методів (зазвичай різних опитувальників) дослідження стану духовного розвитку / здоров'я студентів.

Далі підкреслимо, що в нашому випадку майже у п'ятої частини студентів (19.8 %; 41/207) були встановлені комбінації декількох рівнів особистісної зрілості. Це були сформовані, але не розмежовані рівні, що може вказувати на відсутність цільності уявлень молоді про внутрішню зрілість чи духовність людини.

При вивченні розподілу рівнів духовності залежно від статі виявлено, що серед чоловіків рівень особистісної зрілості «підліток»

визначався значно частіше — 21.0 % (22/105), ніж серед жінок — 7.8 % (8/102), що було статистично значущим ($t = 2.742$; $p < 0.01$). У чоловіків низькі рівні особистісної зрілості («немовля», «малюк») у сукупності з «підлітком» загалом склали 23.8 % (25/105) випадків, а у жінок — вдвічі менше (11.8 %; 12/102), що також було статистично значущим ($t = 2.300$; $p < 0.05$). Також було встановлено, що молоді жінки були більш внутрішньо розвинутими, ніж молоді чоловіки. Це виявилось у переважанні високих рівнів особистісної зрілості («юнак», «дорослий») у жінок (66.7 %; 68/102) в порівнянні з чоловіками (48.6 %; 51/105; $p < 0.01$). Подібні дані були наведені іншими дослідниками. Sen et al. (2015) показали, що студентки мали більш вищий рівень духовного здоров'я, ніж студенти чоловіки [19]. Також дівчата більш відповідально оцінювали своє уявлення про важливість духовного здоров'я, ніж юнаки, на що вказали Michaelson V. et al. (2016) [20]. Yuen C.Y.M. (2016) навів дані, що підлітки дівчата віком від 12 до 15 років мають більш вищий рівень духовності, ніж хлопчики такого ж віку [21]. Підкреслюючи і в цьому випадку умовність порівняння різних даних про стан духовного розвитку/здоров'я, все ж зробимо висновок про переважання рівня особистісної зрілості (духовності) у молодих жінок в порівнянні з молодими чоловіками.

Особистісна зрілість студентів в деякій мірі залежала від терміну навчання в університеті та вибраної майбутньої спеціальності. Так, серед студентів молодших курсів майже у кожного десятого (9.8 %; 9/92) рівень

особистісної зрілості не диференціювався, чого не було серед старшокурсників. Тобто уявлення про духовність у студентів старших курсів були більш сформованими. Подібні дані навів Pesut B. (2002), яких показав, що студенти четвертого курсу (майбутні медичні сестри) мають більше розуміння про духовність і більш орієнтовані на надання духовної допомоги пацієнтам, ніж студенти початкових курсів [22].

Далі нами виявлено, що у студентів зі спеціальності «Фізична терапія, ерготерапія» частіше діагностувалися високі рівні особистісної зрілості («юнак», «дорослий») — 65.7 % (46/70), ніж у студентів зі спеціальності «Фізична культура і спорт» — 45.0 % (36/80) випадків ($t = 2.607$, $p < 0.01$). Такі відмінності рівнів особистісної зрілості між зазначеними групами студентів однозначно пояснити неможливо. На наш погляд, це може бути пов'язано з особливостями доуніверситетського виховання молодих людей та особливостями відношення студентів до різноманітних гуманітарних подій під час навчання в університеті. Зазвичай студенти зі спеціальності «Фізична культура і спорт» інтенсивно займаються спортивною діяльністю і менше приймають участь у культурних та волонтерських заходах соціального напрямку.

Вивчення розподілу рівнів особистісної зрілості залежно від віросповідання та ставлення студентів до релігії показало наступне. Серед студентів, котрі сповідували християнство, суттєво менше (1.6 %; 2/128) зустрічався

недиференційований рівень особистісної зрілості, ніж серед студентів, які не сповідували будь-яку релігію (9.0 %; 6/67; $p < 0.05$). Високі рівні особистісної зрілості («юнак», «дорослий») частіше діагностувалися у студентів, які дотримувалися релігійних традицій, незважаючи на те, були вони віруючими (64.0 %; 32/50), чи ні (75.0 %; 21/28). У студентів, яких релігія не цікавила, такі ж рівні особистісної зрілості зустрічалися у 51.0 % (26/51) випадків ($t = 2.219$, $p < 0.05$ в порівнянні зі студентами, що не були віруючими, але традицій дотримувалися). При порівнянні частоти виявлення високих рівнів особистісної зрілості («юнак», «дорослий») серед студентів, які дотримувалися релігійних традицій (67.9 %; 53/78), зі студентами, які не дотримувалися релігійних традицій (50.5 %; 51/101) встановлено статистично значущу відмінність ($t = 2.397$, $p < 0.05$).

Отримані результати дослідження не дозволяють однозначно стверджувати, що сповідування релігії може сприяти формуванню особистісної зрілості (духовності) молодій людині. Проте можна стверджувати, що дотримування релігійних традицій сприяє формуванню більш високих рівнів особистісної зрілості (духовного розвитку) людини. Про це також сповістили Sen S. et al. (2015), які показали, що отримані у сім'ї навички щодо релігійних ритуалів сприяють формуванню у студентів-медиків більш високого рівня духовності [19].

Отже, формування особистісної зрілості (духовності) у молоді є нагальним завданням гуманітарного

університету. За нашим дослідженням, майже третина студентів (50–60 %) пострадянських країн мають низький чи середній рівні внутрішнього розвитку людини. Це потребує цілеспрямованого застосування в освітньому процесі програм формування духовної гармонійно розвинутої особистості [23].

Висновки:

1. Двом третинам студентів гуманітарного університету, що навчалися за спеціальностями «Фізична терапія, ерготерапія» та «Фізична культура і спорт», характерні високі рівні, а третині — низькі рівні особистісної зрілості. У п'ятій частині студентів виявлені комбінації декількох рівнів особистісної зрілості, що вказує на відсутність у них цільного уявлення про духовність людини.

2. Студенти жіночої статі є більш внутрішньо розвинутими, ніж чоловічої статі, про що свідчило статистично значуще переважання у них високих рівнів особистісної зрілості. Уявлення про внутрішній розвиток у студентів старших курсів (IV-й і V-й курси) є більш сформованими, ніж у студентів молодших курсів (I-й і II-й курси).

3. Дотримування студентами релігійних традицій, як віруючими, так і невіруючими, призводить до формування більш високих рівнів особистісної зрілості в порівнянні з тими студентами, які релігійних традицій не дотримуються.

Перспективи подальших досліджень. У подальшому доцільно дослідити наявність зв'язку ступенів розвитку особистісної зрілості (духовності) молоді з фізичним станом (рівнями фізичного здоров'я), діагностованими хворобами.

Література

1. Устав (Конституція) Всемирной организации здравоохранения. Нью-Йорк, 1946 [Интернет]. 2006 [цитовано 2019 Вересень 15]. Доступно: http://www.who.int/governance/eb/who_constitution_ru.pdf.
2. Карабущенко НБ, Иващенко АВ, Чхиквадзе ТВ, Пилишвили ТС. Духовность личности: особенности проявления у современной студенческой молодежи. *Акмеология* [Интернет]. 2017; 2(62):84-90. Доступно: <https://cyberleninka.ru/article/n/duhovnost-lichnosti-osobennosti-proyavleniya-u-sovremennoy-studencheskoy-molodyozhi>.

References

1. Charter (Constitution) of the World Health Organization. New York, 1946 [Internet]. 2006 [cited 2019 September 15]. Available from: http://www.who.int/governance/eb/who_constitution_ru.pdf. Russian.
2. Karabuschenko NB, Ivaschenko AV, Chkhikvadze TV, Pilishvili TS. Spirituality of personality: peculiarities of manifestations among modern student-age young people. *Akmeologia* [Internet]. 2017; 2(62): 84-90. Available from: <https://cyberleninka.ru/article/n/duhovnost-lichnosti-osobennosti-proyavleniya-u-sovremennoy-studencheskoy-molodyozhi>. Russian.

3. Михалец ИВ. Исследование уровня духовности будущих специалистов в процессе профессиональной подготовки. *Педагогическое образование и наука* [Интернет]. 2012;1:93-97. Доступно: http://www.manpo.ru/manpo/publications/ped_obraz/n2012_01.pdf
4. Голубева ГН, Голубев АИ. Значимость различных факторов и детализированная оценка здоровья у студентов ВУЗа. *Наука и спорт: современные тенденции* [Интернет]. 2018;21(4):96-101. Доступно: <https://cyberleninka.ru/article/n/znachimost-razlichnyh-faktorov-i-detalizirovannaya-otsenka-zdorovya-u-studentov-vuza>.
5. Caldeira S, Figueiredo AS, da Conceicao AP et al. Spirituality in the Undergraduate Curricula of Nursing Schools in Portugal and Sao Paulo-Brazil. Conference: International Conference of Spirituality in Healthcare - Sowing the Seeds Location: Trin Coll Dublin, Sch Nursing and Midwifery, Dublin, Ireland Date: jun, 2015. *Religions*. 2016;7(11):134. DOI: 10.3390/rel7110134.
6. Paal P, Roser T, Frick E. Developments in spiritual care education in German - speaking countries. *BMC medical education*. 2014;14:112. DOI: 10.1186/1472-6920-14-112.
7. Jaber A, Momennasab M, Yektatalab S, Ebadi A, Cheraghi MA. Spiritual Health: A Concept Analysis. *J Relig Health*. 2017 Mar 10. DOI: 10.1007/s10943-017-0379-z.
8. Junfei Lu, Chi Li, Courtney A. Potts, Joy Ufomadu. An Exploration of Variables that Contribute to Counseling Students' Spiritual Competence Development: Implications for Counselor Education. *International Journal for the Advancement of Counselling*. 2019;1:17. DOI: 10.1007/s10447-019-09391-9.
9. Fisher J. Spiritual health: Its nature and place in the school curriculum. PhD thesis, University of Melbourne, Melbourne, Australia; 1998.
3. Mikhalets IV. Spirituality level study of future specialists in the process of professional preparation. *Pedagogicheskoe obrazovanie i nauka* [Internet]. 2012; (1):93-97. Available from: http://www.manpo.ru/manpo/publications/ped_obraz/n2012_01.pdf. Russian.
4. Golubeva GN, Golubev AI. Significance of various factors and detailed health assessment of university students. *Nauka i sport: sovremennye tendentsii* [Internet]. 2018;21(4):96-101. Available from: <https://cyberleninka.ru/article/n/znachimost-razlichnyh-faktorov-i-detalizirovannaya-otsenka-zdorovya-u-studentov-vuza>. Russian.
5. Caldeira S, Figueiredo AS, da Conceicao AP et al. Spirituality in the Undergraduate Curricula of Nursing Schools in Portugal and Sao Paulo-Brazil. Conference: International Conference of Spirituality in Healthcare - Sowing the Seeds Location: Trin Coll Dublin, Sch Nursing and Midwifery, Dublin, Ireland Date: jun, 2015. *Religions*. 2016;7(11):134. DOI: 10.3390/rel7110134.
6. Paal P, Roser T, Frick E. Developments in spiritual care education in German - speaking countries. *BMC medical education*. 2014;14:112. DOI: 10.1186/1472-6920-14-112.
7. Jaber A, Momennasab M, Yektatalab S, Ebadi A, Cheraghi MA. Spiritual Health: A Concept Analysis. *J Relig Health*. 2017 Mar 10. DOI: 10.1007/s10943-017-0379-z.
8. Junfei Lu, Chi Li, Courtney A. Potts, Joy Ufomadu. An Exploration of Variables that Contribute to Counseling Students' Spiritual Competence Development: Implications for Counselor Education. *International Journal for the Advancement of Counselling*. 2019;1:17. DOI:10.1007/s10447-019-09391-9.
9. Fisher J. Spiritual health: Its nature and place in the school curriculum. PhD thesis, University of Melbourne, Melbourne, Australia; 1998.

10. Baltaci A, Coskun MK. Adaptation of the Spiritual Health and Life-Orientation Measure to Turkish Culture. *Cumhuriyet ilahiyat dergisi-cumhuriyet theology journal*. 2019; 23(1):415-439. DOI: 10.18505/cuid.535663
11. Paloutzian R, Ellison C. Loneliness, spiritual well-being and the quality of life. In: Peplau D, Perlman D. Loneliness: a sourcebook of current theory, research and therapy. New York: John Wiley and Sons; 1982. 224-35.
12. Ghonchepour A, Sohrabi M, Golestani Z, Biabanaki F, Dehghan M. Spiritual health: is it a determinant factor for preventing risky behaviors among university students? *Int J Adolesc Med Health* [Internet]. 2019 Apr 17. Available from: www.j/ijamh.ahead-of-print/ijamh-2018-0217/ijamh-2018-0217.xml. DOI: 10.1515/ijamh-2018-0217.
13. Dhama K, Gupta R, Singla A, Patthi B, Ali I, Niraj LK, Kumar JK, Prasad M. An Insight into Spiritual Health and Coping Tactics among Dental Students; A Gain or Blight: A Cross-sectional Study. *J Clin Diagn Res*. 2017 Aug; 11(8): ZC33-ZC38. DOI: 10.7860/JCDR/2017/25358.10371.
14. Мешко ГМ. Шляхи гармонізації особистості майбутнього вчителя в системі підготовки до збереження і зміцнення професійного здоров'я. *Педагогіка вищої та середньої школи* [Інтернет]. 2012;36:139-146. Доступно: <https://journal.kdpu.edu.ua/pedag/article/view/3503>.
15. Bolghan-Abadi M, Ghofrani F, Abde-Khodaei MS. Study of the Spiritual Intelligence Role in Predicting University Students' Quality of Life. *Journal of religion & health*. 2014;53(1): 79-85. DOI: 10.1007/s10943-012-9602-0.
16. Arani ZA, Biderafsh A, Salmani S. The Relationship of Spirituality Development and Addiction Potential Among Students of Qom University of Medical Sciences.
10. Baltaci A, Coskun MK. Adaptation of the Spiritual Health and Life-Orientation Measure to Turkish Culture. *Cumhuriyet ilahiyat dergisi-cumhuriyet theology journal*. 2019; 23(1):415-439. DOI: 10.18505/cuid.535663
11. Paloutzian R, Ellison C. Loneliness, spiritual well-being and the quality of life. In: Peplau D, Perlman D. Loneliness: a sourcebook of current theory, research and therapy. New York: John Wiley and Sons; 1982. 224-35.
12. Ghonchepour A, Sohrabi M, Golestani Z, Biabanaki F, Dehghan M. Spiritual health: is it a determinant factor for preventing risky behaviors among university students? *Int J Adolesc Med Health* [Internet]. 2019 Apr 17. Available from: www.j/ijamh.ahead-of-print/ijamh-2018-0217/ijamh-2018-0217.xml. DOI:10.1515/ijamh-2018-0217.
13. Dhama K, Gupta R, Singla A, Patthi B, Ali I, Niraj LK, Kumar JK, Prasad M. An Insight into Spiritual Health and Coping Tactics among Dental Students; A Gain or Blight: A Cross-sectional Study. *J Clin Diagn Res*. 2017 Aug; 11(8): ZC33-ZC38. DOI:10.7860/JCDR/2017/25358.10371.
14. Meshko HM. Ways to harmonize the personality of the future teacher in the system of preparation for maintaining and strengthening professional health. *Pedahohika vyshchoi ta seredn'oi shkoly* [Internet]. 2012;36:139-146. Available from: <https://journal.kdpu.edu.ua/pedag/article/view/3503>. Ukrainian.
15. Bolghan-Abadi M, Ghofrani F, Abde-Khodaei MS. Study of the Spiritual Intelligence Role in Predicting University Students' Quality of Life. *Journal of religion & health*. 2014;53(1):79-85. DOI:10.1007/s10943-012-9602-0.
16. Arani ZA, Biderafsh A, Salmani S. The Relationship of Spirituality Development and Addiction Potential Among Students

- Journal of religion & health*. 2019;58(4): 1107-1114. DOI: 10.1007/s10943-018-0643-x.
17. Стивенс Х. Приручи своих драконов. Образи недостатки в достоинства. СПб.: Питер; 2002.
18. Гончаренко МС, Гололобова ЕА, Пасынок ВГ. Валеологический мониторинг уровня духовного здоровья студентов. *Педагогика, психология и медико-биологические проблемы физического воспитания и спорта* [Интернет]. 2008;1:35-38. Доступно: <https://cyberleninka.ru/article/n/valeologicheskij-monitoring-sposobnosti-studentov-k-samosovershenstvovaniyu>.
19. Sen S, Pal D, Hazra S, Pandey GK. Spiritual health of students in government medical colleges of Kolkata and their coping skills in a crisis situation. *Indian J Public Health*. 2015 Jul-Sep; 59(3): 196-203. DOI: 10.4103/0019-557X.164657.
20. Michaelson V, Brooks F, Jirásek I, Inchley J, Whitehead R, King N, Walsh S, Davison CM, Mazur J, Pickett W; HBSC Child Spiritual Health Writing Group. Developmental patterns of adolescent spiritual health in six countries. *SSM Popul Health*. 2016 Apr 22; 2: 294-303. DOI: 10.1016/j.ssmph.2016.03.006.
21. Yuen Celeste YM. Gender differences in life satisfaction and spiritual health among the junior immigrant and local Hong Kong secondary students. *International journal of childrens spirituality*. 2015;20(2):139-154. DOI: 10.1080/1364436X.2015.1061485.
22. Pesut B. The development of nursing students' spirituality and spiritual caregiving. *Nurse Educ Today* [Internet]. 2002 Feb; 22(2):128-35. Available from: <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0260691701906641?via%3Dihub>.
- of Qom University of Medical Sciences. *Journal of religion & health*. 2019;58(4): 1107-1114. DOI:10.1007/s10943-018-0643-x.
17. Stevens J. Transforming Your Dragons: How to Turn Fear Patterns into Personal Power. SPb.: Piter; 2002. Russian.
18. Goncharenko MS, Gololobova OO, Pasynok VG. The valeological monitoring students' spiritual health level. *Pedagogika, psikhologiya i mediko-biologicheskie problemy fizicheskogo vospitaniia i sporta* [Internet]. 2008;1: 35-38. Available from: <https://cyberleninka.ru/article/n/valeologicheskij-monitoring-sposobnosti-studentov-k-samosovershenstvovaniyu>. Russian.
19. Sen S, Pal D, Hazra S, Pandey GK. Spiritual health of students in government medical colleges of Kolkata and their coping skills in a crisis situation. *Indian J Public Health*. 2015 Jul-Sep; 59(3): 196-203. DOI:10.4103/0019-557X.164657.
20. Michaelson V, Brooks F, Jirásek I, Inchley J, Whitehead R, King N, Walsh S, Davison CM, Mazur J, Pickett W; HBSC Child Spiritual Health Writing Group. Developmental patterns of adolescent spiritual health in six countries. *SSM Popul Health*. 2016 Apr 22; 2:294-303. DOI:10.1016/j.ssmph.2016.03.006.
21. Yuen Celeste YM. Gender differences in life satisfaction and spiritual health among the junior immigrant and local Hong Kong secondary students. *International journal of childrens spirituality*. 2015;20(2):139-154. DOI: 10.1080/1364436X.2015.1061485.
22. Pesut B. The development of nursing students' spirituality and spiritual caregiving. *Nurse Educ Today* [Internet]. 2002 Feb; 22(2):128-35. Available from: <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0260691701906641?via%3Dihub>.

23. Novikova I, Prusov D. Culturological aspect of higher education in Ukraine. *National academy of managerial staff of culture and arts herald* [Internet]. 2019; 1:119-123. Available from: <http://journals.uran.ua/visnyknakkkim/article/view/166876/166250>.

23. Novikova I, Prusov D. Culturological aspect of higher education in Ukraine. *National academy of managerial staff of culture and arts herald* [Internet]. 2019; 1:119-123. Available from: <http://journals.uran.ua/visnyknakkkim/article/view/166876/166250>.

Автори засвідчують про відсутність конфлікту інтересів.

Інформація про авторів:

Савченко Валентин Михайлович

ORCID: 0000-0002-8483-9748

Київський університет імені Бориса
Грінченка,

м. Київ, Україна

E-mail: v.savchenko@kubg.edu.ua

Тимчик Олеся Володимирівна

ORCID: 0000-0002-8283-9348

Київський університет імені Бориса
Грінченка,

м. Київ, Україна

E-mail: o.tymchyk@kubg.edu.ua

Харченко Галина Дмитрівна

ORCID: 0000-0002-9281-7338

Київський університет імені Бориса
Грінченка,

м. Київ, Україна

E-mail: h.kharchenko@kubg.edu.ua

Яценко Світлана Петрівна

ORCID: 0000-0001-8609-0120

Київський університет імені Бориса
Грінченка,

м. Київ, Україна

E-mail: s.yatsenko@kubg.edu.ua

Буряк Ольга Юріївна

ORCID: 0000-0001-7074-5743

Київський університет імені Бориса
Грінченка,

м. Київ, Україна

E-mail: o.buriak@kubg.edu.ua

Білецька Вікторія Вікторівна

ORCID: 0000-0002-8813-1747

Київський університет імені Бориса
Грінченка,

м. Київ, Україна

E-mail: v.biletska@kubg.edu.ua

Омері Ірина Дмитрівна

ORCID: 0000-0001-6773-4146

Київський університет імені Бориса
Грінченка,

м. Київ, Україна

E-mail: i.omeri@kubg.edu.ua

Ясько Лілія Володимирівна

ORCID: 0000-0002-6649-1899

Київський університет імені Бориса
Грінченка,

м. Київ, Україна

E-mail: l.yasko@kubg.edu.ua

Неведомська Євгенія Олексіївна

ORCID: 0000-0002-7450-3562

Київський університет імені Бориса
Грінченка,

м. Київ, Україна

E-mail: y.nevedomska@kubg.edu.ua

Стаття надійшла 3 квітня 2020 року.